

Vuit cartes inèdites de Pompeu Fabra a Casas-Carbó

LLUÍS MARQUET

Presentació

Les cartes aquí aplegades corresponen al període que va de 1902 a 1908, i són un complement de l'epistolari entre Fabra i Casas-Carbó, ja conegut i publicat.¹ Foren trobades l'any 1990, entre diversos papers, per un dels familiars de Joaquim Casas-Carbó, renebot i fillol seu, el periodista Jordi Garriga i Puig, que les va lliurar, juntament amb tota la documentació trobada, al Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC), dirigit per Josep Benet. Posteriorment, aquesta documentació passà a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) de Sant Cugat.

De les vuit cartes, n'hi ha una que no porta data. Per una sèrie de detalls, es pot afirmar que és del 1902 (i anterior a la del 9 de novembre). Per tant, és la primera de la sèrie. Efectivament, Fabra diu en aquesta carta que li acaba d'arribar la notícia de la possible creació d'una Escola Politècnica a Barcelona, per la qual es mostra molt interessat perquè considera que fóra una bona ocasió per tornar a Barcelona. Doncs bé, l'anunci d'aquesta nova Escola va aparèixer a la premsa durant el maig (per exemple, a *La Veu de Catalunya* i a *La Publicidad* durant una colla de dies successius). Un altre indicatiu orientatiu: Fabra retreu a Casas-Carbó que no ha rebut cap prova de la gramàtica de Foulché (*Abrégé de grammaire catalane*), mentre que a la carta següent ja ha aparegut l'obra i Fabra li'n demana un exemplar perquè vol fer-ne un article per a *La Veu*. Tenim encara una altra pista. Fabra va publicar el desembre de 1901 l'article «M. Foulché Delbosc» a *Pèl & Ploma*, núm. 83, en el qual fa constar que l'*Abrégé* és a la impremta. Devia sortir quan Fabra ja era a Bilbao (on va arribar a finals de febrer del 1902). Ara bé, sabem que Fabra, en acabar el curs, anà a Barcelona i hi romangué durant les vacances d'estiu del 1902 preparant el seu

1. *Fabra abans de Fabra. Correspondència amb J. Casas-Carbó*, Vic: Eumo, 2002.

casament, que tingué lloc el 4 de setembre. Després, Fabra tornà a Bilbao amb la seva dona. I un cop instal·lat, trigà a escriure a Casas-Carbó, com es dedueix de la carta del 9 de novembre. Per tant, la carta sense data ha de ser d'abans de l'estiu. A més, cal admetre (el to de la carta ho fa pensar) que la carta no és de les primeres setmanes posteriors a l'arribada a Bilbao. Tot coincideix, doncs, a situar-la entre el maig i el juny de 1902.

Aquestes cartes ens aclareixen alguns dubtes pendents sobre els articles publicats a *El Poble Català* (1907-08), que després van ser aplegats al llibre *Qüestions gramaticals* (1911). En un treball anterior sobre aquest tema,² vaig intentar aclarir alguns dubtes, sobretot de dates i de localització d'algun article, però va quedar pendent el problema de l'article sobre les formes *veiés* i *vegés*, que apareix en el llibre esmentat però no en el diari. I vaig arribar a la conclusió que l'article probablement no s'havia publicat mai,³ basant-me en una afirmació de Fabra: «L'article sobre les formes *veiés* i *vegés* (que no havia arribat a enviar-te) si no t'agrada, el treus».⁴ Doncs bé, amb les cartes aquí reproduïdes tot queda prou clar. Només cal considerar els tres fragments següents:

1) A la carta del 7 de maig de 1906, Fabra parla d'*El Poble Català* i diu al seu amic: «Jo estic disposat a collabrar-hi de ferm. Te voldries encarregar tu de la correcció de proves dels meus articles?»

2) En la carta del 31 de març de 1907 diu «L'article sobre les terminacions *encia* i *ancia* es el tercer; ahir vaig enviar-ten dos més». Efectivament, l'article esmentat és el tercer de la sèrie publicada a *El Poble Català*.⁵ D'altra banda, queda perfectament clar que Fabra enviava al seu amic els articles que havien d'anar al diari.

3) I en la carta del 28 de maig diu encara: «En el mateix correu t'envio dos articles per al *Poble*. Com sempre, si en alguna cosa no estàs d'acord, o no entens alguna paraula, etc, m'ho escrius abans d'entregar l'original al *Poble*».

Per tant, queda ben clar el procés seguit: Fabra enviava els articles directament a Casas-Carbó, i aquest, després de llegir-los, els lliurava a *El Poble Català*. Després el diari enviava les proves a aquest darrer per a la correcció. Per això si, com reconeix Fabra, l'article sobre *veiés* i *vegés* no el va arribar a enviar mai a Casas-Carbó, queda perfectament explicat que aquest article no es publicués a *El Poble Català*. Ara, si Fabra el tenia ja pensat, o fins i tot redactat, no és gens estrany que aprofités l'ocasió per a incloure'l en el llibre.

La transcripció de les cartes és rigorosament literal; només s'afegeixen entre claudàtors les omissions evidents.

2. «Les *Qüestions de gramàtica catalana* de Pompeu Fabra», *Els Marges*, 66, juliol de 2000, p. 47-74.

3. «Les *Questions...*», p. 51 i 57.

4. «Les *Questions...*», p. 59, 3) i *Fabra abans de Fabra*, p. 84, targeta T-2.

5. «Les *Questions...*», p. 55.

Transcripció de les cartes

1

[Bilbao, ? de 1902]

Estimat amic Casas,

Què fas tant desanimat? Que la societat se n'ha anat a rodar: què vols fer-hi? Per això no hem deixat de treballar. Tu no fas res? Jo treballo. No treballo gaire; però es perquè l'Escola dona ara molta feina, estant com està en ple period d'organització. Però quan la feina se redueixi a les soles hores de classe, ja veuràs la feina que faré. Anima-t. Es dolent que jo me n'hagi hagut d'anar; però pitjor era quedar-me aquí en les condicions en què estava, ple de feina i sempre intranquil. El tractat d'ortografia empantanegat; això vol dir que està comensat. Quan m'hi podré posar, l'enllestiré en quatre dies. Actualment s'està estudiant en aquesta Escola un pla d'estudis, i em convindria molt consultar per a una memoria que estic fent, aquell llibre que vas fer-te venir den..... en que hi ha aquelles reventades a l'ensenyament historic, científic, etc. a Fransa. Ten records? Un llibre amb cobertes grogues, que tu vas tardar a emportar-te a casa per a que jo l pogués llegir a l'Avenç. No m puc recordar del nom del autor, que es, per altra part, una eminenca (Furier, Fouré, no sé). Si sabs quin llibre vull dir, envia-mel a volta de correu. Jo tel tornaré tot seguit o quan vindré a Barcelona, com tu vulguis. Me convé extraordinariament.

Avui m'han dit que s tracta de crear a Barcelona una Escola Politecnica. Entera-ten. Si s crea, vet-aquí una bona ocasió de tornar jo a Barcelona. Seria espatarrant: una catedra a Barcelona: temps per a treballar i ocasió de fer treball de propaganda (conferencies, cursos, excursions). Si les catedres se proveïssin per concurs, seria qüestió de regirar totes les influencies. Procura posar-me al corrent de tot lo que n sàpigues o puguis anar sabent.

I en Cortada? Es encara a Barcelona? Si [hi] es, dona-li forces expressions i entera-l de la meva feina aquí a dalt. Si es fora, escriu-me la seva adreça que he perdut. Ja es hora de que li escrigui.

En Massó, bo? Dona-li una forta abraçada de part meva.

Què feu am la gramatica den Foulché? Fa un any que no he rebut proves. Quan me n'enviareu, envieu-me també ls fulls tirats.

Saluda afectuosament a la teva dona i a tots els amics, especialment els que venen sovint per l'Avenç, Utrillo, Iglesias, Roca, etc. Si veus an en Vendrell, diga-li que no estranyi l meu silenci, puix (donchs?) estic molt enfeinat, i que aviat li escriuré una llarga carta.

Adeu

Fabra

Bilbao, 9 de novembre de 1902

Estimat amic Casas,

Molta feina (examens, reglaments, etc.) i primers mesos de casat, vet-aquí l'explicació del meu llarg silenci. Algún cop que t'anava a escriure, me recordava que t'havia de dir quin present era l que més me convenia, ho deia a la meva dona, i tots dos vinga passar revista dels objectes que més servei ens podien fer. Era difícil una determinació ràpida, la deixavem pera un altre dia, venia feina i adeu-siau carta. Però ara m'escrius fent-me preguntes, i cal contestar-te. Abans deixa-m dir-te que lo que ns faria actualment més servei fóra un senzill rellotge de taula i un paraigües (!). Te dic dugues coses perquè penso en en Massó, que també havia dit, com tu, de fer-me un present. Me preguntes com estic de feina. En tinc tanta com vulguis; però penso que minvarà aviat. Temps, no gaire. Ganes de treballar en la realització dels nostres antics plans, moltes. Fer entre tots dos allò del vocabulari me sembla ara com ara impossible. Més endavant, quan no hagi de fer més que explicar la meva lliçó i prou, llavors veurem de fer alguna cosa. Fer un o dos dels llibrets de que m parles, ja es cosa més fàcil i que puc posar-me a fer desde ara. Precisament aviat comensaré a escriure una Química (en castellà!) pera ls alumnes de l'Escola, i tot escrivint aquesta obra, no m costaria gaire fer el tractadet de química pera la biblioteca en projecte. Tampoc me costaria gaire, me sembla, fer una gramatiqueta o un manual d'ortografia. Escriu-me més detalladament sobre la futura biblioteca. Quins altres manuals teniu en projecte? Am quins col·laboradors compteu? Quant penseu pagar? Quin serà 'l preu dels manuals? El mateix pera tots? Ja 'm veig en Massó inventant un títol general! Crec que seria convenient enviar als antics subscriptors de la meva obra un escrit que digués aproximadament lo següent: "Sr. Tal: Havent decidit pendre part en les oposicions a una catedra de l'Escola d'Enginyers de Bilbao, me va caldre interrompre ls treballs comensats pera la redacció de la gramática i del vocabulari destinats a la descastellanisació del català, dels quals éreu vós subscriptor. Guanyades les oposicions i presa possessió de la catedra, feines extraordinaries de la mateixa Escola m'han impedit fins ara proseguir els treballs interromputs l'hivern passat. Tot aquest temps he estat sense donar-vos les explicacions que us devia, perquè esperava d'un dia a l'altre poder tornar a la feina. Avui tinc per fi l gust de poder-vos participar que m'he posat de nou a treballar en la dita gramática i vocabulari, i que, gracies a la meva situació actual, puc continuar els meus estudis sense necessitat de reobrir l'antiga subscripció. No obstant quan surti l'obra, no deixarà de fer-se constar que s'ha fet gracies a una subscripció i de publicar-se la llista dels subscriptors, entre ls quals vós. Us saluda afectuosament el vostre amic, que no oblidat l favor rebut, etc." Tot això un xic arreglat. Soc encara a temps a escriure un article a *la Veü* sobre l'abrégé den Foulché-Delbosc? Me n'haurieu d'enviar un exemplar, puix (donchs?) no n tinc cap aquí a Bilbao. Me convé saber

com més aviat millor l'adreça den Cortada. Saluda afectuosament an en Massó, an en Capdevila, an en Ponsa, en an Roca, a l'Utrillo, a l'Iglesias, a tots els que vinguin per l'*Avens* i no hagin encara oblidat l'amic que s'anyora en terres llunyanes. Una bona abraçada del teu amic

Fabra

P.D. Rellegeixo la comunicació i veig que s'ha d'arreglar una mica. Vosaltres mateixos, Casas i Massó. Com jo no seré aquí pera firmar les comunicacions, podria comensar-se dient: En Fabra ns encarrega que us diguem de part seva lo que segueix...

PF.

3

Bilbao, Espartero, 14

7 de maig de 1906

Estimat amic Casas, En Massó es terrible. Li vaig escriure fa temps –i tant temps!– demanant-li un munt de coses i creuria que no ha rebut la meva carta si tu no m'haguessis enviat el *Das Catalanische del Grundriss*, una de les coses que en la meva carta li demanava. Tu m'envies el *Grundriss*, doncs es perquè ell t'ho ha encarregat; doncs es que ell ha rebut la meva carta. Reb la carta, fa un dels encarregats i després ja no hi pensa més, i jo aquí esperant el *Felix de les maravelles* i què sé jo quantes coses més! Figura't que una de les coses que li deia era que estava disposat a fer-li pera la seva *Revista* un compte rendu de la part gramatical dels *Estudis* de l'Alcover: un treball de col·laboració, una ganga com aquell qui diu; i res, la carta sense contestar. Deixa-m ara fer-te un parell dels encarrecs que, en mala hora, se m va ocrorrer fer al terriblement distret Massó: 1 – Necessito tot seguit el *Felix* (biblioteca Aguiló); si algú de vosaltres el té, que mel deixi; si no encarrega-l a compte meu; 2 – Me manquen els volums 46 i següents de la Biblioteca de l'Avenç entre 'ls quals un llibre d'en Llull; fes-mels enviar. He comensat a rebre *El Poble Catalá* diari. Vejam quan hi veuré un article teu. Jo estic disposat a col·laborar-hi de ferm. Te voldries encarregar tu de la correcció de proves dels meus articles? I escolta, sabs que en *El Poble* hi ha moltes faltes d'ortografia; hi ha una collecció de v equivocades, que fan feredat. Mira si m consideren com suscriptor, i si no, suscriu-m'hi. I, finalment: tu m vas enviar la quarta *Lieferung* del primer *Band* del *Grundriss*, que conté *Das Catalanische*; molt bé, me serveix pera un article que estic fent pera la *Revue Hispanique* titulat “Le Catalan dans la *Grammaire* de Meyer-Lübke et dans le *Grundriss* de Gröber”. No cal dir que un cop acabat el meu treball te tornaré la dita *Lieferung* IV etc. Però no tens les altres tres *Lieferunge[n]*? Si tens el tom I complet, me faries un gran favor deixant-mel, car (més val *car* que *doncs*, veri-

tat?)... car me convindria molt conèixer dos dels estudis continguts en aquest primer volum de la *desigual* obra den Gröber. Espatarrant l'estudi den Cornu *Die portugiesische Sprache*; deplorable l *Das Catalanische* d'en Morel-Fatio i d'en Saroihandy.

Un abraçada ben forta del teu amic, que no t perdona l'ajornament del Congrès,
PFabra

P.D. Escriu-me ben aviat!!!

4

Bilbao, Espartero, 14
31 març 1907

Estimat amic Casas, L'article sobre les terminacions *encia* i *ancia* es el tercer; ahir vaig enviar-ten dos més. En l'article sobre les formes verbals guturalisades, hi ha dues paraules rum. *avúŭ, vrúŭ*. Si a l'impremta no tenen els signes *ŭ, ŷ*, reemplassa les dues paraules per *avui, vrui* (La pronuncia es *avuy, vruy*, les quals formes son escrites *avui, vrui* pels uns, *avúŭ, vrúŭ* pels altres). Molt bé les correccions de proves. Solament he trobat: *Ell ha fet això, per qual motiu* en lloc de *Ell ha fet això, pel qual motiu* (Article I, nota 1). I, en l'article II, un *certament* fóra del seu lloc. Recorda-t de les famoses llistes! Vaig a demanar-te ara un favor. Acabo de rebre una carta d'un cosí meu, que está a Barcelona, el qual sembla que ha passat una llarga temporada malalt i sense feina. En aquesta trista situació, el xicot m'escriu demanant-me que li enviï uns quants diners i vegi de trobar-li alguna feina. Jo he pensat enviar-li vinticinco pessetes però com ni avui ni demà ni podé demà passat podré sortir de casa per anar a correus (per mor d'una recaiguda en el meu etern refredat gripal) i ell me les demana amb gran urgencia, he pensat que podria fer-se una cosa: tu donar-les-hi ara i cobrar-te-les de l'import dels meus articles. Es una manera d'evitar un retard que 'l posaria en la més gran desesperació. Ara mateix li escriuré dient-li que passi per casa teva i que tu li donarás les vinticinco pessetes que 'm demana. Per no fer-li pena yo no li diré que t'hagi informat de la seva situació. Vindrà amb una targeta meva que dirá: «Aquest es en Narcís Poch, cosí meu, de qui *li* parlo en la meva carta de 31 de mars» Aquest Narcís Poch me l'he estimat molt quan érem nois; entre 'l seu pare i el meu hi havia hagut una gran amistat; de manera que la seva desgracia m'ha impressionat fonament. Ni cal dir-te si m'agradaria trobar-li una collocació. Però desde Bilbao, ho veig difícil. Per quin costat te sembla que ho podria treballar? Escriu-men alguna cosa. Sembla que ell acceptaria qualsevol cosa, per modesta que fos, puix está en la mes gran miseria. D'això an ell no li'n parlis. Limitat-t a donar-li les vinticinco pessetes, que 't cobrarás, com t'he dit, del import dels meus articles (per cert esplendidament pagats!!) I dispensa la molestia que vinc ara a afegir a la que 't prens amb la correcció dels meus articles.

Ton amic
PFabra

5

Bilbao, Casilla, 1
28 maig de 1907

Estimat amic Casas,

En el mateix correu t'envío dos articles per al *Poble*. Com sempre, si en alguna cosa no estás d'acord, o no entens alguna paraula, etc., m'ho escrius abans d'entregar l'original al *Poble*. Vejam si'm treus de dubtes (corre pressa) sobre la pronunciació barcelonina de la *e* dels gerundius dels verbs que poso a continuació: *havèr, podèr, sabèr, volèr, valèr, solèr, doldre o dolèr, cabre o cabèr, caldre o calèr, perdre, vendre, rompre, creixer, planyer, córrer, veure, deure, moure, jaure, plaure*. Me convindria molt tenir per uns quants dies els treballs que vaig presentar al Congrés de la Llengua cat^a sobretot el VIIe. Contesta-m a volta de correu, si t'es possible enviar-mels; el VIIe m convindria deseguida. Dels dits treballs, podrien treure-sen alguns articles. Els gerundius corren pressa... i també, encara que no tanta, aquelles llistes!

P.F.

6

Bilbao, 16 de desembre de 1907

Estimat amic Casas,

No tinc cap inconvenient que supprimeixis l'apóstrof prepositiu; pots fer en el meu manuscrit totes les correccions necessaries a fi que aparegui 'l meu treball amb la mateixa ortografia que les publicacions de l'*Avenç*. Respecte a la preposició composta *per+a*, fes el que't sembli; respecte al *amb*, m'agradaria més que aparegués escrit invariablement *amb* (amb la *b* originaria). En el treball sobre la *h*, tot quant se refereix a la *h* intervocalica fóra bo que anés amb les modificacions amb què va aparéixer en el *Poble* (11 de juliol); també cal modificar un dels paragrafs que tracten de la *h* final, cosa que podem fer, sia enviant-me tu les proves corresponents, que jo corregiria rapidament, sia enviant-te jo ara les modificacions que cal introduir i tu fer-les en l'original. Acceptat, allò de venir a formar part del tribunal d'oposicions, en el cas, naturalment, que l'Institut m'invités a formar-ne part. I si us decidissiu a donar un curset de gramática románica, me n'encarregueria ben volenterosament. Epoca? A mi qualsevol me vindria be mentre no fos de 15 de maig a 15 de juliol. Durada? La que calgués. Tot fóra questió de demanar una llicencia més o menys llarga. Crec que deuria oscillar entre un i dos mesos a tres o a quatre llissons

setmanals. Si l'idea prospera, jo faré 'l meu programa i llavors podré precisar millor la durada. Preu? Depèn de moltes coses. El primer mes, en el cas més desfavorable (haver de pagar el substitut en l'Escola de Capatassos, tenir d'anar a la fonda, etc.) crec jo que seria qüestió d'uns 130 a 150 \$. El segon mes el tant diari pujaria per raó que en l'Escola d'Enginyers deixaria de cobrar, el segon mes, la meitat del sou (actualment de 104 \$ mensuals). Però aquestes quantitats que ara t'indico (130, 150) son, com pots comprendre, molt modificables, disminuïbles (supòsat que 'l substitut renunciés a la gratificació reglamentaria, que jo pogués anar a estar a can Baladia etc.). A mi m'agradaria moltíssim donar el curset en qüestió, sense comptar el gust que 'm donaria veure tot això i passar uns quants dies entre 'ls meus amics inoblidables. Fins en profitaria la gramàtica que tinc entre mans, puix una assentada val per cent cartes, i no 'n podriem tenir poques d'assentades! Digues an en Massó que demà li escriuré. No he llegit el teu article perquè no he rebut el número corresponent de[1] *Poble*. Hauries de fer el favor d'enviar-mel i al mateix temps de dir als del *Poble* que m'enviïn el diari per correu, puix desde que tenen corresponçal a Bilbao deixo de rebre la meitat dels números.

Fabra

D'acord amb el que 'm dius respecte als meus articles.

7

Bilbao, Casilla, 1

28 desembre 1907

Estimat amic Casas, Te felicito pel teu magnífic article, que he llegit dugues vegades, primer en un número del *Poble* que 'm va deixar un subscriptor de Bilbao, després en el que tu has tingut l'amabilitat d'enviar-me. Veig que estás fent una gran campanya a favor del sufragi universal; t'ho hem agrair tots els nacionalistes liberals.

Respecte al meu treball per a l'Anuari, t'he de fer una consulta. Ja'l tinc quasi acabat i veig que, malgrat la meva habitual concisió, resulta bastant llarg, potser massa per a l'Anuari. Això es el que no sé i per això ten parlo abans de posar-me a fer les quartilles definitives. Els articles que enví per al *Poble* solen tenir de deu a dotze quartilles; el treball per a l'Anuari 'm sembla que'n deurá tenir unes cinquanta o seixanta. Es massa? La veritat es que no sé com podria escursar-se; puix, com tu sabs prou, son infinites les qüestions gramaticals objecte de controversia. Me sembla que es un treball que t'agradará. Vet-aquí una llista dels punts que he examino: importància de l'etimologia en l'ortografia (*b, v; a, e*); la *ç*; la *h* etimologica; la representació de la *l* palatal; *x, ix, cs, cz; g, d, b* finals; *h* intervocalica; *ch* final; *y* en els diftongs, *y* conjunció; guió; apostrof; accentuació; subjuntius en *i*; dessinencies *ám, áu, ás*; formes guturalitzades, plurals en '*-os, '-ens; evident evidentia*; pronoms atons; catala-

nització dels llatinismes; preposició *a*; auxiliar *esser*; invariabilitat del participi passat; article neutre; preposicions davant de la conjunció *que*; *per* i *pera*; *puix* i *doncs*; pronoms relatius; abús de *hi* i de *en*; l'unitat de la llengua cercada en un retorn a la llengua antiga (perills: encarcament, etc); cercada en la llengua parlada (fornal: Barcelona). Que 'm dius d'aquest index?

Conec el *compte-rendu* (?) de l'Alcover. Es un ximple. Ja 'l trobarèm!

T'abrassa i t felicita de nou

PFabra

8

Bilbao, 20 de desembre de 1908

Estimat amic Casas, Un amic meu professor de l'escola d'enginyers de Bilbao, que ve a passar les vacances de Nadal a Barcelona, deixarà a l'Avenç per a tu les proves del meu article per a l'anuari i el vocabulari de la meva gramàtica. T'envio l'article per que m resolguis alguns dubtes que m'han vingut tot corregint-ne les proves. Vet-los aquí: – Full 2. Deia: «Poc a poc...» He corregit: «A poc a poc...». No-t sembla també millor *A poc a poc* que *Poc a poc*? A la teva mà, respectar la correcció feta o anullar-la. En el mateix full veuràs suprimides unes quantes ratlles. Les he suprimides perquè m sembla que'l fet que i constatava no es cert, puix en el proleg del Tirant trobo: *podiem, parlen, empenyien*, etc. – Full 4 He substituït «afortunadament» per «sortosament». Te sembla bé? En la ratlla 3ª del mateix full, altra vegada *Poc a poc* reemplaçat per *A poc a poc*. – En el mateix full: Diu: «consistir en anar». No t'agrada més «consistir a anar»? Si de cas, fes tu la corresponent correcció. – Full 5. «biblioteca Foc-Nou». Comprova la citació. – Full 5, darreres ratlles. Deia «gens convincents» i jo corregeixo: «no gens convincents». Ben mirat, potser valia més *gens* que *no gens* (?). – Full 10. Diu: «convenir-se en representar». No t'agradaria més: «convenir-se a representar»? Si de cas, fes tu la corresponent correcció. – Full 16. He reemplaçat l'«afortunadament» de l'original per «sortosament». Te sembla bé?. – Crec que veuràs amb gust que hagi adoptat en el present treball el punt (·) davant de les formes reduïdes (·m, ·ns, etc.). A propòsit d'aquesta reforma, crec que no estaria de més (si es possible) que tu veiessis segones proves. Assegura-t amb un diccionari portuguès si el verb *elevant* es mot portuguès. N'estic quasi segur, però voldria comprovar-ho!

Parlem ara de[l] vocabulari. Oh Casas, immens Casas, mentre jo feia desde la *c* a la *z* (amb una interrupció de tres setmanes degudes a un tripijoc domestic: un canvi de dida amb les corresponents nits sense poder dormir i una petita malaltia de la nena petita!), mentre jo feia desde la *c* a la *z*, tu revisaves... la *a* i la *b*! Si per a cada parell de lletres estás el mateix temps, vet-aquí que ns en anem cap al febrer o l març del 1910; i la gramàtica deurà sortir quan serem vells... Però, de totes mane-

res, encara que sigui desesperadament a poc a poc, no deixis de revisar el meu vocabulari. Te retorno la *a* i la *b* per que les repassis notant-hi una cosa que m'vaig descuidar d'indicar-te l'altra vegada: davant de les paraules que no porten la traducció castellana, posa-hi aquesta traducció encara que no hi hagi ·l signe (???) o (??) o (?). I, deixant ara les bromes, ves d'anar de presset; i, mira, per no fer-me passar ansia, no estaria de més que cada part del vocabulari (desde on comensa una numeració fins on ne comensa una altra) me l'enviessis tot seguit que estigui llesta. En aquest moment rebo un telegrama d'En Pijoan demanant-me que li enviï immediatament les proves del article. Precisament demà mateix surt de Bilbao l'amic encarregat de portar-te-les. Es, doncs, probable que serán a l'Avenç dimars a la tarda, cosa que ara mateix escriuré an en Pijoan per que ·i passi a recollir-les. Però tu no les hi donguis sense resoldre-m els dubtes de que 't parlo en les planes 1^a i 2^a d'aquesta carta. (Les correccions o contra-correccions que fassis, t'agrairía que me les comunicuessis tot seguit). Encara fes una altra cosa: no donguis an en Pijoan l'últim full de les proves –que crec que es el 17e– (si de cas, diga-li que no l'has rebut) fins a rebre carta meva indicant-te dugues o tres correccions que penso fer en els dos ultims paragrafs de l'article. I sabs que encara no sé quin titol posar-hi? Vejam si tu o en Massó me'n trobeu un! T'abrassa cord!

P Fabra

